

“Cultuur is steeds meer een onderdeel van de politieke hersenspoeling van de bevolking”

Fotografie: Simon van Boxtel

MUSICOLOOG KEES VLAARDINGERBROEK OVER DE CULTUURSECTOR

Datum: 12 juni 2023
Cultuur

Met pijn in het hart stapte Kees Vlaardingebroek (61) afgelopen maart op bij omroepstichting NTR. Volgens hem zou de nieuwe bezuinigingsronde de kwaliteit van het NTR Zaterdagmatinee, waarvoor hij artistiek leider was, onnodig geweld aandoen. De muzikwetenschapper en, net als dochter Eva, opiniemaker, werd twee dagen na zijn vertrek onterecht beschuldigd van het achterstellen van vrouwen en mensen van kleur. Wat steekt er achter deze karaktermoord en wat is er aan de hand met het beleid van de cultuursector?

De artistiek leider bouwde het Zaterdagmatinee van de NTR, het paradepaardje van NPO Klassiek, uit tot een monument van aanzien binnen de internationale muziekwereld. De beschuldiging van het achterstellen van vrouwen en mensen van kleur door Wijbrand Schaap van de Cultuurpers daags na zijn vertrek, bleek gebaseerd op anonieme bronnen en vermeende dossiervorming en werd ontkracht door de advocaat van Vlaardingebroek en de NTR. Rectificatie volgde.

Kees, hoe zou je het huidige cultuurbeleid willen schetsen?

Cultuur is helaas steeds meer een onderdeel van de politieke hersenspoeling van de bevolking die gaande is. Dat is logisch. Cultuur, onderwijs en pers zijn bij uitstek zaken die mensen vormen. Het is geen toeval dat D66 en Groenlinks, om maar gelijk met de deur in huis te vallen, overal zorgen dat ze die portefeuilles beheersen en helaas is het zo dat onder een berg prachtige woorden er in werkelijkheid sprake is van steeds meer repressie. Van steeds minder vrijheid en zeker steeds minder artistieke vrijheid.

In een nut shell zou je kunnen zeggen dat het veertig jaar geleden nog om artistieke waarden ging. Je moest excelleren en dat deed je door voort te bouwen op de beste voorbeelden uit de geschiedenis en de traditie. Daarna kwamen er nieuwe waarden en eisen bij. Om gesubsidieerd te worden moest je zorgen voor nieuw publiek. Dat was, toen ik in Rotterdam in de Doelen hoofd programmering van de zaal was, het sociaaleconomische zwakkere deel van de bevolking. De gemeente wilde, kort gezegd en heel begrijpelijk, meer arbeiders in de zaal. Dat sociaal-democratische wereldbeeld veranderde daarna en de Raad voor Cultuur stelt nu dat je niet langer je alleen mag richten op culturele minderheden om ze binnen te krijgen, maar je zult ook in je activiteiten als kunstinstelling duidelijk moeten aantonen dat inclusiviteit en diversiteit inhoudelijk worden vertaald in de programmering zelf. Inclusiviteit en diversiteit zijn nu dus de belangrijkste criteria geworden bij de vraag of een kunstinstelling door de overheid kan worden gesubsidieerd.

De kunstenaars zelf heten tegenwoordig makers, wat een afgedwongen nivellering is. Je mag ook niet meer een genie zijn, want dat zet je apart van de rest. Mensen moeten de plaats innemen die door politici wordt bepaald. Iedereen moet gelijk zijn en dat is een gelijkheid waar iedereen heel angstig van wordt, omdat niemand weet wat er in vredesnaam onder gelijkheid in de kunsten zou moeten worden verstaan. Het is een onzinnig en onwerkbaar ideaal.

Tegen welke problemen loop je op vanwege dit cultuurbeleid?

Het is in mijn ogen heel erg fout, omdat het zo absoluut is. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen een westers symfonieorkest, dat voornamelijk gericht is op, laten we zeggen Beethoven en Brahms, en een jeugdtheater. Bij een jeugdtheater kun je veel gemakkelijker allerlei doelgroepen uit de maatschappij samenbrengen. Maar er zijn ook erfgoedinstellingen en de vraag is wat je doet met de enorme erfenis van de westerse cultuur uit de afgelopen eeuwen. Tegenwoordig zeggen de boven ons gestelden dat dit erfgoed zelf niet in orde is, want het komt voort uit een tijd dat Europa helemaal blank was, of wit zoals zij zeggen. Een tijd waarin Europa de wereld beheerste en waarin racistische denkbeelden het leven bepaalden. Het erfgoed wordt op een lijn gezet met de donkere kanten uit onze geschiedenis. Dat is een eenzijdig, politiek gemotiveerde visie die aan het sublieme erfgoed van Europa geen recht doet. Het doorgeslagen karakter van het huidige kunstbeleid komt door de politisering van de kunst. Het erfgoed an sich is in de beklagdenbank gezet. Alles moet voldoen aan de eisen van het nieuwe leiderschap dat over kleur, geslacht en gender gaat, en dat moet in de inhoud zelf herkenbaar terugkomen.

Hebben wij leiders die losstaan van ons erfgoed?

Heel breed is dat zo, zowel binnen het CDA en de VVD als de partijen die vroeger links werden genoemd. Wat voor kunstbeleid kun je nog verwachten als bestuurders niks meer van dat verleden weten, maar wel eigen ideeën hebben over wat het kunstbeleid van nu moet zijn. Dan krijg je een losgezongen kunstbeleid dat zich helemaal richt op maatschappelijke en sociaalculturele doelen, maar niet meer op wat kunst vooral moet zijn, namelijk het allerbeste wat de mensheid kan voortbrengen. Ik

had het gore lef om in 2019 in de Volkskrant te stellen dat er een canon is om te koesteren en dat we dat referentiekader uiteraard moeten verrijken en openstellen voor vrouwen en nieuwkomers, maar dat we in mijn ogen het beste dat de geschiedenis heeft voortgebracht als ijkpunt moeten blijven hanteren. Dat heeft vanuit extremistische en activistische hoeken enorm veel haat opgeleverd. Dan ben je gelijk een fascist en iemand die iedere vernieuwing en verjonging tegen wil gaan.

Is dat de aanleiding voor de rel die er ontstond bij jouw vertrek in maart dit jaar bij de NTR?

Er zou vanaf de tweede helft 2024 worden bezuinigd op het programmeringsbudget van de matinee, notabene op de mooiste concertserie die er bestaat. De consequentie zou zijn dat óf het aantal concerten werd gereduceerd óf de kwaliteit minder werd en ik ben totaal niet overtuigd van de noodzaak van de bezuinigingen. Ik had daar oplossingen voor. De NTR wilde dat niet onderzoeken en stond niet eens open voor een discussie. Toen ben ik opgestapt.

Speelde er iets op de achtergrond bij de NTR?

Daarover doen meerdere verhalen de ronde, het kan incompetentie zijn geweest, het kan ook aan mijn overtuigingen hebben gelegen. Mijn meningen worden binnen de NTR-leiding ingewikkeld gevonden stond in de Telegraaf, waarmee mijn maatschappelijke opvattingen worden bedoeld. Twee dagen na mijn opzegging schreef Wijbrand Schaap van de Cultuurpers dat ik deed alsof ik was opgestapt vanwege bezuinigingen, maar dat er in werkelijkheid een dossier zou liggen dat ik vrouwen en mensen van kleur achterstelde, waarbij hij zich beriep op anonieme bronnen. Hij had niet aan hoor en wederhoor gedaan vanuit haast voor zijn scoop, zo schreef hij later. Mijn advocaat heeft in een verweerschrift alle leugens ontkracht waarna Schaap alle beschuldigingen heeft moeten intrekken en heeft moeten rectificeren. Toch blijft zo'n publicatie hangen en dat is heel beschadigend voor mij. Ik had nota bene in het seizoen 2018 - 2019 als thema 'vrouwelijke componisten' met heel veel nieuw werk. Dat thema was er niet om vrouwen voor te trekken maar omdat ik geloofde in hun artistieke kwaliteit.

Voelt het voor jou ook alsof je aan de andere kant van de lijn terecht bent gekomen?

Helemaal! Feit is dat we in een steeds onvrijere maatschappij terecht zijn gekomen en het wordt je niet meer gegund als je, zoals ik, een brug probeert te slaan tussen het verleden en het heden. In zekere zin ben ik er ook wel blij om, ondanks dat het mij mijn inkomen heeft gekost, wat ik nu vooral in het buitenland bij elkaar sprokkel. Het is in het buitenland niet onopgemerkt gebleven dat ik weet met welke programmering je de mensen op de stoelen krijgt, dus ik doe advieswerk. Gelukkig is niet overal het kunstleven zo gepolitiseerd als in ons land. Nederland is, zoals mijn dochter dat altijd noemt, 'de testerkit': wij zijn het speeltje van de Europese Unie waar alles het eerst en het meest radicaal wordt uitgetoetst en Nederlanders laten het ook allemaal maar gebeuren.

Je dochter Eva is opiniemaker en maakte internationaal furore als commentator, onder meer over de kwestie van de Nederlandse boeren bij Tucker Carlson in de VS en bij Mark Steyn in de UK. Heeft Eva's rol nog invloed gehad op jouw proces?

Openlijk werd ik in mijn eigen kringen gewantrouwd vanwege mijn dochter. Er werd letterlijk gevraagd of ze al die foute ideeën van mij had. Collega's in kunstinstellingen schreven de NTR dat ze mij als kankergezwell direct moesten ontslaan, omdat mijn dochter een levensgevaarlijke extreemrechtse activiste zou zijn.

In werkelijkheid is mijn dochter een conservatief ingestelde christen en is zij in mijn ogen mooi, briljant en dapper.

Hoe is dat voor jou, dat Eva het plakkaat extreemrechts krijgt opgeplakt en dat jij daar als vader mee wordt geassocieerd? Dat hoort toch niet?

Wat jij nu zegt is oude beschaving. Dat fatsoen is er niet meer. Huidige leiders zetten mensen tegen elkaar op. De overheid geeft in die zin een heel verkeerd voorbeeld. We zien onze democratische grondrechten natuurlijk als sneeuw voor de zon verdwijnen. Het is zelfs zo erg dat een collega tegen mij zei op Twitter: 'Die vrouw en die dochter van jou gaan we kaalscheren, in 1945 wisten we wel hoe dat moest'. Ik heb mijn dochter gezegd dat ze aan beveiliging moet denken.

Onlangs hebben Eva en jij je bekeerd tot de rooms-katholieke kerk. Wat was de aanleiding daarvoor?

Mijn vrouw is lector en actief in de katholieke kerk. Ik ga vaak mee want de sfeer en de schoonheid van de liturgie raken mij veel meer dan in de protestantse kerk, waar ik vandaan kom. Mijn vader is gereformeerd predikant. De sfeer van de huidige maatschappij heerst ook in de protestantse kerk, denken in slachtofferschap en vrouwen en mensen van kleur zijn onderdrukt. Het gaat meer over politiek dan over Christus of het geloof. Bij de katholieke kerk is dat niet zo, daar heb je de eucharistie, het centrale moment in de liturgie wanneer je de geconsacreerde hostie krijgt toegediend als teken dat Christus aanwezig is. Dit mystieke geloofselement is de beste garantie dat het over het geloof gaat en over niks anders. Ik heb een hang naar het bovennatuurlijke, naar het hogere. De schoonheid van de figuur van Christus is mijn reden om te geloven.

Wat vind jij van de rol die de paus in het wereldgebeuren speelt?

Ik hoorde iemand het onlangs hebben over the guy in the Vatican. Niet iedere katholiek voelt zich dus op dit moment vertegenwoordigd door de paus en ik soms ook niet. Deze paus heeft duidelijk een tik meegekregen van de woke leer. Iedere organisatie is penetreerbaar, ook de kerk. Maar waar het echt om draait, de aanwezigheid van Christus, de kern van de liturgie, is niet gecorrumpeerd. Aan iedere organisatie is wel eens iets mis, dan kun je altijd langs de kant blijven staan, dat is ook een zwaktebod. Achteraf is het ook wel symbolisch voor een nieuw begin.

Hoe zie jij de toekomst, wat kan de kunst ons nog brengen?

Het zal nooit lukken de echte kunst aan de leiband te laten lopen. Echte kunstenaars geven altijd net een andere draai aan dingen dan beleidsmakers willen. Die laten zich niet opsluiten in een nauwe geestelijke celruimte die vooraf bepaald is door mensen met een eigen agenda.